

ЗУСТРІЧІ З М.М.АМОСОВИМ

Микола Васильович Новіков

Відомий вчений у галузі механіки і матеріалознавства, доктор технічних наук, професор, академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державних премій СРСР, УРСР і України. Тридцять сім років (1977-2014) очолював Інститут надтвердих матеріалів ім. В.Н.Бакуля НАН України.

Спогади публікуються за виданням: Н.Новіков. Життя в епохи змін. - К.: Успіх і кар'єра, 2013

Відносини з М.М.Амосовим у нас склалися як професійні, так і громадські. І ті, і інші були товариськими. У першому випадку вирішувалося завдання створення кращого хірургічного інструментарію. В.М.Бакуль, засновник і перший директор нашого Інституту надтвердих матеріалів, який тепер носить його ім'я, запропонував М.М.Амосову заточувати по алмазній технології хірургічні скальпелі. З ентузіазмом щодо улюбленої справи вчені-фахівці розглядали зроблене на оптичному мікроскопі фото зазубреного леза скальпеля в звичайному стані і з рівною гострою безперервною кромкою леза після алмазної заточки кругом. Кому це сподобається, сміялися обидва, коли тебе ріжуть не бритвою, а фактично пиляють або деруть тупим (видно в мікроскопі) зазубреним лезом?! Знайшлося відразу й інше завдання. М.М.Амосов в своїй книзі "Думки і серце" писав: "...Прокляті голкотримачі абсолютно не тримають голок! Вони крутяться як чорти. Скільки я крові через них перепсував, немає рахунку. За кордоном випускаються спеціальні голкотримачі, у яких поверхні, що затискають голку, покриті алмазною крихтою. Вони тримають намертво, я сам бачив. Так наше міністерство поки почухається... Що їм... Вони не страждають... О, як мене розбирає зло! Хоча б один начальник, від якого залежать ці інструменти, потрапив мені на стіл. Я б його!.. Не трапляються". (Фрагмент цієї цитати довго висів над стендом з медінструментами в музеї Інституту.) В Інституті Миколі Михайловичу запропонували гальванічним способом добре кріпити на площинах поверхонь кінців в захватах інструментів дуже дрібні обстругані частинки алмазних кристалів. Тепер би сказали — наноалмази. Вони міцно без прослизання утримували голку при зшиванні країв розрізаної живої тканини. Тепер вже хірурги не чортихалися! Завдань по обробці медичного інструментарію було чимало. Дотепер триває розпочата М.М.Амосовим в 60-х роках минулого століття співдружність вчених-медиків мікросудинної хірургії, офтальмологів та інших з інститутів Амосова, Шалімова, Шматкова (з Донецька). Уже прийшли інші фахівці, інші керівники, а завдання залишилися загальні і дружба, співпраця постійно міцніють. Спасибі Миколі Михайловичу за новаторство в освоєнні алмазних технологій в медицині!

Інші наші зустрічі з М.М.Амосовим регулярно, раз на два-три тижні, проходили в Будинку вчених на Володимирській вулиці в клубі, який збирався під

керівництвом Бориса Миколайовича Малиновського по п'ятницях з 16.00 до 18.00 з 1980-х років. Ядро клубу склали вчені з Інституту кібернетики — Б.М.Малиновський, М.М.Амосов, З.Л.Рабінович, О.В.Палагін, Ю.Л.Іваськів та інші. Приєдналися інші медики, такі як В.Н.Ніколаєв, В.С.Карпенко, і математики — академіки І.Н.Коваленко і В.С.Корольок з дружиною — професором музики Ніною Іванівною, лінгвіст академік В.А.Широков, археолог, історик академік П.П.Толочко, біолог академік К.М.Ситник, професора-техніки: член-кореспондент К.М.Махорін, академік А.Г.Івахненко і багато інших з університетів та інститутів Києва.

На зустрічі в клуб, який тепер називається амосовським, приходять кожен раз 25-30 осіб. Всі зустрічі, завдяки самовідданій організаційній роботі Б.М.Малиновського, цікаві і різноманітні, пізнавальні з широкого кола проблем. З питаннями та дотепними відповідями доповідачів, з обговоренням — іноді гостро принциповим, але завжди дружнім. У книзі відгуків гостей клубу вже майже 300 записів — політики, вчені, дипломати, громадські авторитети, винахідники, мандрівники. Вони приносять в клуб різноманітну інформацію, яка викликає і жвавий інтерес, і дискусію.

М.М.Амосов створював при обговоренні питань доброзичливу атмосферу. Його живий розум, допитливість сприяли завжди творчому спілкуванню, створення ноосфери (за Вернадським). Мені завжди здавалося, що зовні суворий, твердий і часто жорсткий в близьких відносинах Амосов в клубі розм'якшувався, по-людськи відпочивав серед симпатичних йому осіб, дискутував по-товариському і доброзичливо. Фронт, робота в операційній, зіткнення з різними, не завжди хорошими людьми, в складних обставинах, часто вимагають миттєвого рішення, іноді на межі життя і смерті, відточили твердий характер Амосова. Але геній Миколи Михайловича, людини багатогранної, з великою внутрішньою духовністю, вимагав дружньої підтримки, енергетичного теплового підживлення, яке він, очевидно, і знаходив у зустрічах в нашому клубі. Завжди і у всьому кожен відчував при зустрічах з М.М.Амосовим його неординарність, з'єднання інтелектуальної висоти і професійної досконалості з глибокою допитливістю і теплою людською увагою, іноді зовсім несподіваних по відношенню до зустрінутого їм, цікавого якоюсь, тільки їм поміченою, гранню свого інтелекту, невидимою іншим співрозмовникам.

М.М.Амосов щиро ділився з нами в клубі спостереженнями за експериментом по продовженню довголіття, своїми відчуттями під час операції на серці в німецькій клініці, відчуттями до- і післяопераційного стану. Дарував нам свої описи цього експерименту на різних стадіях. Висновок був — головним для довголіття все ж є генетичне коріння. Загартування і великі фізичні навантаження допомагають, але тільки в міру. М.М.Амосова часто запитували про ставлення до релігії, до Бога-Творця. Він чітко і щиро відповідав, що є атеїстом за переконання, але вірить в провидіння, в долю: "Щось десь є! І мені особисто це близько". "У суспільстві, — говорив М.М.Амосов, — завжди формується з часом "вовча зграя", знаходиться ватажок, затверджується жорстка ієрархія".

Дуже цікаві книги М.М.Амосова. Вони живі, щирі і насичені думкою, переконаннями. Але вони не прості для сприйняття, змушують думати і

співпереживати. У М.М.Амосова чітко було позначено вузьке коло особистих симпатій — Рабінович, Ніколаєв, Малиновський і не багато інших. Головне, як мені здається, геній і талант М.М.Амосова підіймав його над багатьма. Але в клубі він був просто рядовим товаришем, стояв лікоть до ліктя в суспільстві інтелектуально близьких йому людей, рідних за духом.

2013 р.

"Микола Амосов. Спогади сучасників" (видано російською мовою)
Київ, Видавничий дім "Особистості", 2015